

Zadání:

Majetková a kapitálová struktura podniku. (A7B16EPD)

Majetkem podniku (v obchodním zákoníku se používá výraz „obchodní majetek“) se rozumí souhrn všech věcí, peněz, pohledávek a jiných majetkových hodnot, které patří podnikateli a slouží k jeho podnikání.

Tvoří jej dvě základní skupiny prostředků, které se liší dobou, po kterou slouží v provozu podniku, než se vrátí do peněžní formy:

- první skupinou je **dlouhodobý (neoběžný) majetek**, nazývaný též **investiční majetek**, v rozvaze též jako stálá, fixní aktiva.
- druhou skupinou je **oběžný majetek**, v rozvaze je označen jako oběžná aktiva.
- další skupinou aktiv jsou **přechodná aktiva**, což jsou položky přechodného charakteru mezi majetkem a náklady nebo výnosy.

Majetkovou strukturu podniku zachycuje levá strana rozvahy a je označovaná jako **aktiva**.

Struktura majetku podniku:

Dlouhodobý majetek (stála aktiva)	hmotný	<i>nemovitý</i>	- pozemky - budovy - stavby	
		<i>movitý</i>	- stroje - výrobní zařízení - dopravní prostředky - inventář	
	nehmotný	- patenty - licence - autorská práva		
	finanční	- finanční účasti - cenné investiční papíry		
majetek podniku (aktiva)	oběžný majetek	<i>vě věcné formě</i>	zásoby	- výrobní - nedokončené výroby - hotových výrobků - zboží
		<i>v peněžní formě</i>	pohledávky (z obchodního styku aj.)	
	finanční majetek		- peníze - na účtech, v bankách - krátkodobé cenné papíry	
přechodná aktiva	- náklady příštích období - příjmy příštích období - kurzové rozdíly aktivní - dohadné položky aktivní			

Dlouhodobý majetek (stálý, zařizovací, fixní, neoběžný, stálá aktiva, dříve základní prostředky) je takový majetek, který slouží podniku dlouhou dobu (obvykle déle než 1 rok) a tvoří podstatu jeho majetkové struktury. Dlouhodobý majetek není získáván za účelem dalšího prodeje. Člení se do tří základních skupin:

1. nehmotná aktiva (dlouhodobý nehmotný majetek)
2. hmotná aktiva (dlouhodobý hmotný majetek)
3. finanční aktiva (dlouhodobý finanční majetek)

Dlouhodobý hmotný majetek je takový majetek, který v podniku slouží dlouhou dobu a postupně se opotřebovává (znehodnocuje) – jako jsou budovy, stavby, stroje, výrobní zařízení, přístroje aj., nebo se používá dlouhou dobu, aniž by se znehodnotil (např. pozemky, umělecká díla aj.).

- V praxi se člení na
- **movitý majetek** (movitostí), který lze přemísťovat a
 - **nemovitý majetek** (nemovitostí), který přemísťovat nelze.

Dlouhodobý nehmotný majetek tvoří za úplaty získaná různá oprávnění, jako jsou patenty, licence, autorská a vydavatelská práva, dále software, obchodní značka firmy aj.

Dlouhodobý finanční majetek tvoří finanční účasti podniku (podíly) v jiných podnicích, cenné papíry (akcie, dluhopisy), které podnik nakoupil jako dlouhodobou investici, hypotekární pohledávky aj.

Dále existují specifické formy dlouhodobého majetku, jako jsou **náklady příštích období** (zřizovací náklady u akciových společností, náklady na výzkum a vývoj nových výrobků a technologií aj.).

Dlouhodobý majetek se pořizuje koupí, vytvořením vlastní činnosti, bezúplatným nabytím (darováním), převodem, může být získán leasingem.

Oběžný majetek (krátkodobý, provozovací, provozní, v rozvaze označený jako oběžná aktiva, dříve oběžné prostředky) je v podniku přítomen v různých formách:

- **ve věcné podobě** jako zásoby materiálu, rozpracované výroby a hotových výrobků,
- **v peněžní podobě** jako peníze v pokladně a na účtech v bance, pohledávky (především z obchodního styku, tj. dosud neuhrazené faktury, které podnik vystavil svým odběratelům, a ostatní pohledávky, např. vůči svým zaměstnancům nebo jiným osobám),
- **krátkodobý finanční majetek** (krátkodobé cenné papíry) aj.

Jedna forma oběžného majetku předchází v jinou (za peníze jsou nakoupeny suroviny, ty se změní v nedokončené výrobky, ty v hotové výrobky, hotové výrobky v pohledávky, pohledávky v peníze na účtech nebo v hotové peníze). Oběžný majetek je tedy neustále v pohybu, „obíhá“ – odtud jeho název.

Likvidita podniku je schopnost jednotlivých aktiv přeměnit se rychle a bez větších ztrát na peněžní prostředky = schopnost podniku uhradit své závazky v daném termínu, přispívá k **finanční rovnováze podniku**. Není-li podnik likvidní, hovoříme o **platební neschopnosti (insolvenci)** – podnik není schopen platit dluhy v době, kdy jsou splatné.

Majetková struktura podniku (podíl jednotlivých majetkových součástí)

je daná jednak odvětvím a typem podniku, jednak finanční politikou podniku.

- převažuje-li v podniku dlouhodobý majetek, hovoříme o **podnicích investičně intenzivních**. Takové jsou např. elektrárny, teplárny aj.
- převažuje-li oběžný majetek, hovoříme o **podnicích provozně intenzivních** (např. potravinářské podniky, obchodní podniky, banky aj.).

Kapitálovou (finanční) strukturou podniku

rozumíme strukturu zdrojů (původ, pramen), z nichž majetek podniku vznikl.

- vložil-li kapitál do podniku sám podnikatel (zakladatel) nebo skupina podnikatelů, hovoříme o **vlastním kapitálu**.
- vložil-li kapitál do podniku věřitel (např. banka), hovoříme o **cizím (úvěrovém, dluhovém) kapitálu**.

Toto členění kapitálových zdrojů platí jak při založení podniku, tak při zvětšování majetku podniku i pro financování jeho běžných potřeb.

Kapitálovou strukturu zachycuje další část rozvahy (tradičně označovaná jako pravá část rozvahy) nazvaná **pasiva**.

Celková velikost podnikového kapitálu závisí na mnoha okolnostech, především na:

1. **velikosti podniku**, přičemž samotná velikost podniku by měla být optimální, obecně platí čím větší podnik, tím větší kapitál vyžaduje,
2. **stupni mechanizace, automatizace, robotizace** - čím vyšší použití techniky, tím větší kapitál,
3. **rychlosti obratu kapitálu** - čím rychlejší obrát, tím menší kapitál,
4. **organizaci odbytu** - podnik s vlastní prodejní sítí vyžaduje vyšší kapitál než prodej přes obchodní podniky) aj.

Podnik by měl mít právě tolik kapitálu, kolik potřebuje.

- podnik je **překapitalizován**, má-li kapitálu více, je jeho využití nevhodné. Obvyklým ukazatelem překapitalizování podniku je poměr vlastního kapitálu a dlouhodobého majetku (stálých aktiv). Je-li tento poměr (podíl) větší než 1, hovoříme o překapitalizování.

- podnik je **podkapitalizován**, má-li kapitálu tak málo, že to způsobuje poruchy v chodu podniku. K tomu často dochází v období expanze podniku, kdy podnik prudce rozšiřuje výrobu a prodej, čímž spontánně rostou jeho aktiva (zásoby, pohledávky i hmotný majetek), která nejsou kryta potřebnými finančními zdroji. Podnik se zadluhuje u svých dodavatelů a tímto krátkodobým cizím kapitálem je kryt i dlouhodobý majetek. Podnik se dostává do platební neschopnosti, což bývá počátkem jeho konce.

Ukazatelem podkapitalizování může být poměr dlouhodobého majetku (stálých aktiv) k dlouhodobým zdrojům (dlouhodobým pasivům) - je-li jeho hodnota větší než 1, jsou stálá aktiva kryta i krátkodobými závazky a podnik je podkapitalizován.

Vlastní kapitál

je kapitál, který patří majiteli (majitelům). Je hlavním nositelem podnikatelského rizika (u obchodních společností výhradním nositelem, u podniku jednotlivce spolu s jeho osobním majetkem). Jeho podíl na celkovém kapitálu je proto ukazatelem **finanční jistoty** (nezávislosti) **podniku**. Vlastní kapitál není stálou veličinou, ale mění se podle výsledků hospodaření v příslušném období.

Vlastní kapitál v podniku jednotlivce

tvorí jeho peněžité i nepeněžité vklady. Výše jeho vlastního kapitálu se mění podle výsledků hospodaření:

- dosahuje-li podnik zisk (a vlastník jej celý nespotřebuje), **vlastní kapitál roste**,
- je-li podnik ztrátový, **vlastní kapitál klesá**.

Vlastní kapitál obchodní společnosti je rozdělen do několika položek:

1. základní kapitál,
2. kapitálové fondy,
3. fondy ze zisku (rezervní fondy),
4. nerozdělený zisk.

1. ZÁKLADNÍ KAPITÁL

je tvořen peněžními i nepeněžními vklady společníků do společnosti. Ve společnosti s ručením omezeným (s.r.o.) a v akciové společnosti (a.s.) se vytváří povinně a jeho výše se zapisuje do Obchodního rejstříku. V a.s. základní kapitál vzniká vydaním (emisí) akcií o určité jmenovité (nominální) hodnotě.

Základní kapitál obchodní společnosti se zvyšuje novými peněžními nebo nepeněžními vklady společníků, v akciové společnosti obvykle vydaním nových akcií nebo zvýšením nominální hodnoty dříve vydaných akcií, nebo přiděly z nerozděleného zisku.

Snížení vlastního kapitálu lze provést jen do výše základního kapitálu (do výše stanovené zákonem). V akciové společnosti se snížení provádí snížením nominální hodnoty akcií výměnou za nové akcie nebo vyznačením jejich nižší nominální hodnoty nebo vyjmutím určitého počtu akcií z oběhu.

Základní kapitál se snižuje v případě, že se snižuje aktiva společnosti nebo došlo-li k takové ztrátě, kterou nelze uhradit z rezervního fondu nebo ji nelze převést do dalšího roku. Právní normou, podle které se všechny výše uvedené operace provádějí, je obchodní zákoník a stanovy společnosti.

2. KAPITÁLOVÉ FONDY

jsou vlastním kapitálem akciové společnosti, z nichž hlavní část tvoří tzv. **emisní ážio** (příplatek), tj. rozdíl mezi skutečně dosaženou prodejní cenou akcií a jejich cenou nominální při emisi akcií.

3. FONDY ZE ZISKU

vytvářejí se přímo ze zákona (ve společnosti s.r.o. a a.s. zákonný rezervní fond, v družstvech nedělitelný fond), nebo je jejich tvorba předepsána stanovami společnosti (statutární a ostatní fondy). Jsou pojistkou proti nepředvídaným rizikům v podnikání, slouží ke krytí ztrát a k překonání nepříznivého průběhu hospodaření společnosti.

4. NEROZDĚLENÝ ZISK

je část zisku po odvodu daní, která se nerozděluje mezi majitele (akcionáře), ale slouží dalšímu podnikání; nerozdělený zisk se přiděluje různým **rezervním fondům**. V rozvaze v stejnojmenné položce se uvádí jen nerozdělený zisk z minulých let.

Cizí kapitál

je dluhem podniku, který podnik musí v určené době splatit. Podle této doby jej rozdělujeme na

- **krátkodobý cizí kapitál** - je poskytován na dobu do jednoho roku a
- **dlouhodobý cizí kapitál** - je poskytován na dobu delší než jeden rok.

Krátkodobý cizí kapitál (krátkodobé dluhy)

zahrnuje závazky podniku, které jsou splatné během jednoho roku. Patří mezi ně

- **krátkodobé bankovní úvěry** - eskontní, lombardní, kontokorentní,
- **dodavatelské úvěry** - dodavatel dodá zboží na úvěr – v rozvaze jsou uvedeny pod názvem závazky z obchodních vztahů,
- **zálohy přijaté od odběratelů** - jsou k dispozici podniku do doby dodávky – označují se též jako odběratelský úvěr,
- **půjčky, částky dosud nevyplacených mezd a platů** - závazky k zaměstnancům,
- **nezaplacené daně, výdaje příštích období** - náklady, které budou zaplacené v budoucnu, dlužné dividendy aj.

Dlouhodobý cizí kapitál tvoří

- **dlouhodobé bankovní úvěry** - např. hypotekární úvěry,
- **termínované půjčky** - obvykle k financování určitého dlouhodobého majetku,
- **vydané (emitované) podnikové obligace a dlužní úpisy, leasingové dluhy** a jiné dlouhodobé závazky.

Kapitalizace pohledávky

Někdy dochází k tomu, že věřitel (např. banka) svou pohledávku vůči společnosti (obvykle akciové) vloží jako vklad do této společnosti a získá za ni akcie, o jmenovitou hodnotu pohledávky se zvyšuje základní kapitál a pohledávka věřitele a dluhy společnosti zanikají.

Formy financování z cizích zdrojů:

1. **dlouhodobé financování** (průmyslové obligace, konvertibilní dlužní úpisy, opční dlužní úpisy, ziskové dlužní úpisy, půjčky na zástavní listy, požitkové a participační listy),
2. **leasing** (operační, finanční),
3. **krátkodobé financování** (dodavatelský úvěr, kontokorentní úvěr, směnečný úvěr, lombardní úvěr, záruční úvěr, faktoring, rembousní úvěr, negociační úvěr, forfaiting),
4. **inovované** (půjčky s nulovým kuponem = zerobonds, proměnlivé úročené půjčky = floating rate notes, půjčky s dvojitou měnou = multi currency notes aj.).

Cizí kapitál samozřejmě není poskytován zadarmo. Nákladem za používání cizího kapitálu je **úrok** a ostatní výdaje spojené s jeho získáním (bankovní aj. poplatky, provize); přesto je cizí kapitál obvykle levnější než kapitál vlastní. Při tom všeobecně platí, že **krátkodobý** (v krátké době splatný) kapitál (úvěr) je **levnější než dlouhodobý** (v období delším než 1 rok splatný) kapitál.

V ČR, stejně jako ve většině zemí, úroky z cizího kapitálu snižuje daňové zatížení podniku, protože úrok jako součást nákladů snižuje zisk, ze kterého se platí daně. To způsobuje tzv. **daňový efekt**.

Poměr mezi vlastním a cizím kapitálem se u různých podniků různí. Závisí na

- **odvětví**, ve kterém podnik pracuje - v průmyslových podnicích většinou převládá vlastní kapitál, u obchodních je poměr cca 50 : 50, u peněžních podniků výrazně převládá kapitál cizí
- **strukturu majetku** - čím vyšší podíl dlouhodobého majetku, tím vyšší podíl vlastního, resp. dlouhodobého cizího kapitálu,
- **subjektivním postoji** podnikatele nebo manažerů,
- **úrokové míře bank** - ta je závislá na vládní politice,

- **výnosnosti podniku** - čím je vyšší výnosnost podniku, tím větší cizí kapitál a vyšší úrokovou míru si může dovolit,
- **stabilitě tržeb a zisku** - podnik s rostoucími tržbami a ziskem si může dovolit větší zadlužení, naopak podnik s odbytovými potížemi musí další úvěr pečlivě vážit.

Finanční páka

je název pro působení cizího kapitálu. Lze shrnout, že **použití cizího kapitálu** v případě, že podnik vydělává více, než jej stojí úroky z vypůjčeného kapitálu, **působí jako páka, kterou management podniku zvedá výnosnost vlastního kapitálu**, tím však současně zvyšuje i jeho rizikovost.

Optimální kapitálovou strukturu

Lze teoreticky stanovit jako **minimum celkových nákladů na podnikový kapitál** (angl. Weighted Average Cost of Capital – WACC). Celkové náklady na kapitál vyjádřené v procentech se vypočtou takto:

$$k_o \text{ (WACC)} = k_d * (1 - t) * D/C + k_e * E/C$$

- kde
- k_o – náklady na celkový kapitál v %,
 - k_d – náklady na cizí kapitál (na dluh) před zdaněním zisku v %,
 - t – míra zdanění zisku vyjádřená desetinným číslem,
 - k_e – náklady na vlastní kapitál po zdanění zisku v %,
 - C – celkový kapitál (celková tržní hodnota firmy) v Kč,
 - E – tržní hodnota vlastního kapitálu v Kč,
 - D – tržní hodnota cizího kapitálu (dluhu) v Kč.

Při optimalizaci míry zadluženosti se vychází z toho, že:

- cizí kapitál je levnější než vlastní. Je tomu tak, protože vlastní kapitál nese větší riziko
- s růstem zadluženosti roste i úroková míra, riziko pro banku je větší
- ze stejného důvodu roste i požadavek akcionářů na vyšší dividendy

Čistý pracovní kapitál

je přebytek oběžného majetku (oběžných aktiv) nad krátkodobým cizím kapitálem (krátkodobými pasivy).

Lze ho vyjádřit i jako přebytek dlouhodobého kapitálu (dlouhodobých pasiv) nad stálými aktivy, někdy ho nazýváme jen pracovní kapitál.

Představuje tedy částku volných prostředků, která zůstane podniku k dispozici po úhradě všech běžných závazků. Žádoucí je, aby byla přímo ve formě peněz.

Uspokojivá výše pracovního kapitálu je jedním ze znaků dobré finanční situace podniku. Totéž v relativním vyjádření zachycují **míry likvidity**.

Kdyby naopak krátkodobý cizí kapitál převýšil oběžný majetek (což je nežádoucí), vznikne tzv. **nekrytý dluh**.

Rozvaha – obraz majetkové a kapitálové struktury podniku

Rozvaha podniku je písemný přehled o majetku podniku a jeho zdrojích k určitému datu. Obvykle se sestavuje ve tvaru bilance T, jejíž levá, majetková strana se označuje „**aktiva**“, pravá, kapitálová (zdrojová) strana „**pasiva**“.

Druhou formou rozvahy je vertikální forma, ve které jsou jednotlivé položky uspořádány do sloupce, nejdříve aktiva, za nimi pasiva.

Bilanční rovnice aktiva = vlastní kapitál + dluhy

Konstrukce rozvahy by měla být taková, aby přehledně ukazovala

- přehled o stavu majetku a zdrojích jeho v financování,
- základem je bilanční princip, tj. AKTIVA = PASIVA
- co podnik vlastní, tj. **strukturu majetku podniku**,
- z jakých zdrojů svůj majetek pořídil, tj. **strukturu kapitálu**,
- jaká je jeho finanční situace,
- stupeň jeho zadlužení a likvidity aj.

Porovnání dvou rozvah za dva po sobě jdoucí roky (období) umožňuje zjistit, jak se finanční situace vyvíjí, a učinit potřebná dlouhodobá i krátkodobá opatření k efektivnímu rozvoji podniku.

Sestavuje se - na začátku vzniku účetní jednotky,
 - konečná ke dni 31. 12. každého roku
 - mimořádná při fúzi, rozdělení nebo při likvidaci podniku.

Základní schéma rozvahy:

Aktiva hodnota všech položek, do kterých podnik investoval		Pasiva všechny zdroje, ze kterých byla aktiva pořízena	
Pohledávky za upsané vlastní jmění		Vlastní jmění	- základní kapitál - fondy - nerozdělený zisk minulých let - hospodařský výsledek běžného roku
Fixní aktiva	- dlouhodobý nehmotný majetek - dlouhodobý hmotný majetek - dlouhodobý finanční majetek	Cizí zdroje	- dlouhodobé závazky - krátkodobé závazky - bankovní úvěry a výpomoci
Oběžná aktiva	- zásoby - dlouhodobé pohledávky - krátkodobé pohledávky - finanční majetek krátkodobý		
Ostatní aktiva	přechodné položky aktiv	Ostatní pasiva	přechodné položky aktiv
Aktiva celkem		Pasiva celkem	